

Előszó

A politikai gazdaságtan kezdetektől fogva némi rokonságot mutat a természetfeletti tanokkal, hiszen láthatatlan kezekkel és egyéb rejtélyes okokkal magyarázza a gazdasági eseményeket. Ez bizonyára a folyamatok titokzatosságának köszönhető, amelyekben a körforgásban részt vevő tárgyak és jelek kísérteties módon önálló életre kelnek. A piaci mechanizmusokat és a tőke mozgását a 18. századtól kezdve olyan rejtélyeknek tekintették, amelyek megfejtése hozzátartozik az újkori társadalom felvilágosodásához. Ez különösen érvényes a modern pénzgazdaság mozgásaira és struktúráira. Bár a pénzügyi piacokat tekinthetjük olyan intézményeknek, amelyek meghatározó befolyást gyakorolnak az emberiség jólétére, mégis homályos marad, mi zajlik rajtuk voltaképpen. Ez nemcsak a piaci szereplők cselekvésmódjára, mentalitására, gyakorlati vagy elméleti beállítottságára vonatkozik, hanem arra az általános dinamikára is, amellyel elképzelhe-

tetlen nagyságú pénzüsszegek a jelenkori szociális és nemzetközi viszonyok meghatározó tényezőivé válnak. A dolgok folyását a pénzügyi piacok eseményei határozzák meg, ezért is jelent komoly problémát, hogy az egyes eseményeket összekapcsoló szabályok és logika mibenléte mindmáig élénk vita tárgyát képezi. Épp az elmúlt évtizedek úgynevezett válságai vetették fel a kérdést, hogy a nemzetközi pénzgazdaság színterein racionális szereplők hatékony együttműködése zajlik-e, vagy teljes zűrzavar uralkodik. Mindenesetre arról nincs megegyezés, hogy a sokat emlegetett kapitalista „szellem” vajon megbízhatóan és racionálisan vagy egészen örült módon működik-e.

A fentiekből többszörös értelmezési probléma adódik. Hiszen amennyire meghatározó szerepet játszik már régóta a gazdasági világtkép az emberek és dolgok közti viszonyokban, olyan mértékben érzi feladatának a gazdaságtudomány, hogy az ebből adódó bonyodalmakat érthetővé tegye. Itt azzal a – hermeneutikailag is – kényes körülménnyel szembesülünk, hogy az elmúlt háromszáz év közgazdasági tudása maga teremtette meg azokat a gazdasági tényeket, amelyeket megmagyarázni hivatott. A könyv fejtegetéseit ennek a tényállásnak szenteljük. Megvizsgáljuk a közgazdasági elméletek néhány konstellációját a 18. századtól napjainkig, miközben körbejárjuk azokat a látszólag szörnyű eseményeket, amelyek – mint a gazdasági válságok vagy *crashek* – átláthatatlanná teszik a gazdasági folyamatokat. Nem az a cé-

lunk, hogy recepteket kínáljunk a jelenlegi gazdasági rendszer szükséges átalakításához. Sokkal inkább azt kíséreljük megérteni, hogyan próbálja a modern pénzgazdaságtan értelmezni azt a világot, amelyet ő maga hozott létre. A „kapitalizmus kísértete” itt azon hatóerők összességét jelenti, amelyek a jelenkor szabályszerűségeit alkotják.